

ISSN:2181-1458

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLY VA O'RTA MAXSUS
TA'LIM VAZIRLIGI**

**NAMANGAN DAVLAT UNIVERSITETI
ILMIY AXBOROTNOMASI**

**НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК НАМАНГАНСКОГО
ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА**

**SCIENTIFIC BULLETIN OF
NAMANGAN STATE UNIVERSITY**

namdu.uz ilmiy@inbox.uz

[Namdu_ilmiybolim](#)

ISSN:2181-0427

2022

6

УДК: 330.5

ТУРИЗМНИНГ ГЕОГРАФИК ХУСУСИЯТЛАРИ ВА ЭКОЛОГИК ЖИХАТЛАРИ

Анварова Зебохон Муссоевна

Ўқитувчи,

Бухоро давлат университети

Аннотация: Кишилар ер юзининг бир-бирига ўхшаш бўлмаган жойларини кўришлари, сайёҳлар бўш пайтларида табиат қўйнида дам олиш, овчилик қилиш, спорт ва бошқа машғулотлар билан шуғулланишни исташди, ҳамда ўз соғлигини тиклашлари. Шунинг учун хорижий давлатлардаги кўплаб туристик фирма ва компаниялар кенгроқ бу омиллардан фойдаланишга ҳаракат қилишлари, экотуризмдан тузилган даромад, Ўзбекистон туризмининг иқтисодийётининг асосий тармоғи сифатида юксалтириш учун мавжуд табиий ва ижтимоий туристик объектларнинг минтақалардаги имкониятларини илмий тадқиқ этиш зарурлиги баён этилган.

Калит сўзлар: туризм, экология, экотуризм, туристик ресурслар, Зарафшон дарёси, Оролбўйи ҳудудлари.

Аннотация: Люди многих стран мира хотят увидеть разные уголки планеты, хотят провести свободное время на природе, заняться охотой, спортом и другими мероприятиями, хотят поправить и восстановить свое здоровье. В данной статье описывается необходимость более широкого использования многими зарубежными туристическими фирмами этих факторов, необходимыми для изучения потенциала существующих объектов природного и социального туризма в регионе для увеличения доходов от экотуризма, туризма в Узбекистане как ключевой отрасли экономики.

Ключевые слова: туризм, экология, экотуризм, туристские ресурсы, река Зерафшан, Приаралье.

Abstract: People from many countries of the world want to see different parts of the planet, they want to spend their free time in nature, go hunting, sports and other activities, they want to improve and restore their health. This article describes the need for a wider use by many foreign travel companies of these factors necessary to explore the potential of existing natural and social tourism facilities in the region to increase income from ecotourism, tourism in Uzbekistan as a key sector of the economy.

Keywords: tourism, ecology, ecotourism, tourist resources, Zarafshan river, Aral Sea region.

Саёҳат инсон тафаккурини кенгайтиради, дунёни теран англашга хизмат қилади. Кишилар ер юзининг бир-бирига ўхшаш бўлмаган жойларини кўришни хошлашади. Демак бирор ҳудуд ёки минтақага саёҳатга чиқишда табиий шароит катта аҳамиятга эгадир. Аксарият сайёҳлар бўш пайтларида табиат қўйнида дам олиш, овчилик қилиш, спорт ва бошқа машғулотлар билан шуғулланишни исташади ҳамда ўз соғлигини тиклайдилар. Шунинг учун хорижий давлатлардаги кўплаб туристик фирма ва компаниялар кенгроқ бу омиллардан фойдаланишга ҳаракат қиладилар. Бу ўринда Жанубий-шарқий Осиё, Африка, Марказий ва Жанубий Америка, Австралия ва Океания давлатлари туристик фирмалари ўз харидорлари бўлган Европа ва Шимолий Америка мамлакатлари сайёҳларини кўпроқ табиати гўзал ҳамда экзотик жойларини кўрсатишга катта эътибор қаратади.

Денгиз бўйи, ўрмон, тоғ ва тоғолди районларидаги давлатлар, Ўрта денгиз хавзасида жойлашган ҳамда Малайзия, Индонезия, Сингапур ва бошқа шунга ўхшаш соҳил мамлакатлари сайёҳларни кенг жалб қилади. Бу ўз навбатида, табиий туристик имкониятнинг юқорилигидан далолат беради. Шунингдек бу давлатларнинг тоғ табиати, ландшафти, рельефи, иқлими, тоғ спорти ва бошқа хусусиятлари билан сайёҳларни кизиқтиради. Булардан тоғ, туризми Европанинг Альпида, Осиёнинг Ҳимолойида, Африканинг Атлас тоғларида, Американинг Кордильерасида кенг ривожланган.

Туризмни иқтисодий географик жиҳатдан баҳолашда аҳоли ва унинг ҳўжалик фаолиятининг ўсиши табиатга, табиий муҳитга салбий таъсири ўрганилса, табиий географияда эса атроф-муҳит, табиий компонентлар ва ландшафтларнинг антропоген омил таъсирида ўзгариши билан боғлиқ муаммолари таҳлил этилади. Ушбу масалалар билан туризмнинг нисбатан янги йўналиши бўлган экологик туризм ёки экотуризм шуғулланади.

1997 йил Бразилияда бўлиб ўтган Бутунжаҳон конгрессида қайд этилган маълумотга кўра, дунё бўйича жами саёҳатга чиққанларнинг 12 фоизи экотуризмда яъни, «яшил» саёҳатга чиқишган. Ғарб олимларининг баҳолашича, 1993 йил экотуризмдан тушган даромад 30 млрд. АКШ долларини халқаро туризмдаги жами даромаднинг 10 фоизни ташкил этган. Саёҳатнинг бу тури асосан АКШ, Канада, Австралия, Непал, Эквадор, Бразилия, Филлипин, Кения, ЖАР Давлатларида тез ривожланмоқда.

Дунё миқёсида туризмнинг энг янги йўналишларидан бири экотуризм -нинг асосий мақсади туристик маршрутларни ҳудудий ташкил этишда атроф муҳитни, табиий мувозанатини сақлаб қолишга эътиборни кучайтиришдир. Шу нуқтаи назардан экологик туризм умумий экологик муаммоларни ечиш билан уйғунлашиб кетади. Масалан туризм ландшафтлар жотизимида туристик салоҳиятидан уларга зарар кўрсатмаган ҳолда фойдаланиш жиддий аҳамият касб этади. Бу эса 1992 йилда Рио-де-Жанейрода БМТ нинг атроф муҳитни муҳофаза қилишга бағишланган конференциясида қабул қилган «барқарор ривожланиш» тамойилига мос келади.

Туристтик саёҳатларга чиқишдан мақсад саёҳат пайтида янги жойларни кўриш, табиат гўзаллигидан, тоза тоғ ёки ўрмон ҳавосидан баҳра олиш, «ёввойи» табиат бағрида дам олиш, Шунингдек ўзга халқ урф-одати, маданияти, санъати, тарихий обидаларини кўришдан иборатдир. Бинобарин, экологик тоза ҳудуд ажойиб табиат ва бошқа рекреация ресурслари экотуризмнинг муҳим объекти бўлиши билан бирга, айни вақтда экологик танг ҳудудларни ҳам тадқиқ қилиш зарурлигини эслатиб туради. Экологик туризмнинг ўсишини шундан ҳам кўриш мумкинки, асосий халқаро туристик маршрутлар гўзал экзотик табиати ва бетакрор туристик ресурслари кўп бўлган Австралия, Янги Зеландия, Жанубий Америка, Африка давлатларига, Гавай оралларига тўғи келмоқда. Баъзи маълумотларга кўра, халқаро туризм бозорида экотуризмнинг ҳиссаси ҳозирги вақтда 2/5 га етди.

Республикамиз тарихий, археологик архитектура, санъат, мусиқа ва бошқа туристик имкониятларга ниҳоятда бой. Бундан ташқари, Ўзбекистоннинг бетакрор табиати, тоғ ва текислик дарёлари, чўл ва воҳалари, кўл ва турли ландшафт зоналари асосий рекреация ресурсларидир. Уларни экотуризм нуқтаи назаридан ўрганиш катта илмий ва амалий аҳамиятга эгадир.

Денгиз ва океанларда ниҳоятда катта туристик имкониятлар мавжуд. Кейинги пайтларда дунё океани бўйлаб ер шарининг турли қисмларига саёҳатга чикувчилар сони

тез ўсиб бормоқда. Чунки, денгиз, иқлими, гўзаллиги, табиати, хайвонот дунёси, ороллари­нинг ўзига хос табиати билан танишиш кишига катта завқ бағишлайди. Ўрмон ҳам дам олувчи ва табиат қўйнига сайр килувчи сайёҳларни ўзига тортади. Ўрмон ўзининг кислородга бой захираси, ўсимлик ва хайвонот дунёси билан, Шунингдек соғлигини тикловчи ва сокинликни истовчи сайёҳлар учун муҳим туристик объект бўлиб ҳисобланади. Шу боис, ботаника боғлари, турли оромгоҳлар, миллий боғлар сайёҳларнинг энг гавжум жойларидир.

Дарё ва кўллар ҳам ўзига хос ландшафт, микроиклим хусусиятлари кишиларнинг асосан мавсумий дам олиши, балиқ тутиши, сув спорти, чўмилиш жойлари (пляжлар) ва ҳоказолар сайёҳларни қисқа вақт давомида мароқли дам олишини таъминлайди. Шунинг учун ҳозирги пайтда кўплаб дам олиш уйлари ушбу туристик объектларда қурилган. Дунё туризм яхши ривожланган Италия, Швейцария, Испания каби мамлакатларда маҳаллий ва чет эллик сайёҳлар учун туристик фирмалар томонидан ҳар хил маршрутлар асосида экскурсиялар кўпроқ дарё ва кўлларга уюштирилади. Бунда дарё ва кўлларнинг экологик жиҳатдан тозаллигини сақлаб қолиш назарда тутилмоқда.

Республикамизда ҳам қатор, катта ва кичик дарё ва кўллар, сув омборлари мавжуд бўлиб, уларнинг туристик салоҳияти ҳозирча унча кўнгилдагидек эмас. Бинобарин, бундай гидрологик объектларидан самарали фойдаланиш учун аввало кенг кўламли географик ва картографик тадқиқотлар ўтказиш, шунингдек сайёҳлик билан шуғулланадиган фирма ва компаниялар қизиқишини ошириш лозим. Масалан, Самарқанд шаҳри ва унинг атрофидаги кўл ва боғлар ниҳоятда туризм учун қулай. Аммо, шаҳарни кесиб ўтган Зарафшон дарёси қирғоқларига фақатгина тартибсиз мавсумий, маҳаллий сайёҳлар келиб кетади, холос. Ваҳоланки, шаҳарнинг қулай туристик имконияти ва демографик сифатини ҳисобга олиб, Зарафшон дарёси соҳилида, Самарқанд денгизи (Хишрав сув омбори) ва бошқаларда туристик хизматни йўлга қуйиш мақсадга мувофиқ бўлар эди.

Орол денгизи ва Оролбуйи ҳудудлари экологик танг зона бўлиб ҳисобланади. Бу ҳудудга бевосита таништирув аҳамиятига эга бўлган экотуристлик саёҳатлар уюштириш ҳам ўзига хос аҳамият касб этади. Шунингдек ўлка­мизда қатор балиқли-кўллар мавжуд бўлиб, улар Бахмал, Нурота, Янгикўрғон ва бошқа туманларда жойлашган. Албатта, бундай объектларни ҳам маҳаллий ва халқаро туризм дастурларига киритиш лозим.

Бугунги кунда вилоятлар доирасидаги туристик имкониятларни аниқлаш ва туризмнинг ўзига хос турларини ташкил этиш учун кўпгина муаммоларга аниқлик киритиш муҳимдир.

Ўзбекистон туризмни иқтисодийнинг асосий тармоғи сифатида юксалтириш учун мавжуд табиий ва ижтимоий туристик объектларнинг минтақалардаги имкониятларини илмий тадқиқ этиш зарур. Вилоятлардаги тарихий обидалар, архитектура ёдгорликлари, диний қадамжолар, зиёратгоҳлар ҳамда рекреация ресурслари, дам олиш, соғломлаштириш масканлари, экотуристлик объектларни илмий жиҳатдан тўлиқ таҳлил қилиш лозим. Чунки, илмий таҳлил ва асосланган режалар тўғридан-тўғри шу тармоқнинг истиқболини белгилайди.

Хулоса сифатида шуни таъкидлаш мумкинки, туризмни ривожлантиришда унинг экологик томонларини географик жиҳатдан илмий ўрганиш келажақда катта аҳамият касб этади. Бунинг учун туристик объект ва рекреация, табиий зоналар ва ландшафтлар ҳолатидан самарали фойдаланишда уларнинг экологик хусусиятларига эътиборни

қаратиш талаб этилади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Солиев А.С., Усмонов М.Р. Туризм географияси
2. Anvarova, Z. M., & Mirzoyeva, I. E. (2021). ECOLOGICAL TOURISM IN UZBEKISTAN. *CURRENT RESEARCH JOURNAL OF PHILOLOGICAL SCIENCES* (2767-3758), 2(11), 48-52.
3. The factors that influence begetting desertification process. Anvarova Zebo Mussoyevna, Shodiyeva Nigora South Asian journal of marketing and management research Vol. 10, Issue 11, November 2020
4. Some theoretical issues of social geographical research, Anvarova Zebo Mussoyevna, Shodiyeva Nigora ASIA LIFE SCIENCES 1(1):1-10,2020
5. Thematics Journal of Geography ISSN – 2277-2995 Vol-6-Issue-1- 2021 GEOGRAPHICAL ASPECTS OF LAND RESOURCES AND EFFICIENT USE Mirzoeva Istat Elmurodovna, Anvarova Zebo Musaevna

145	Interfaol elektron ta'lim trenajyorlari va ta'lim texnologiyalarini modernizatsiyalash asoslari Qosimov S.H.	741
146	Ingliz tilini o'qitishda noverbal muloqotning o'rmi va ahamiyati Qurbonova S.A.	745
147	Масофавий таълим воситасида бўлажак бошланғич синф ўқитувчиларининг методик тайёргарлигини такомиллаштиришнинг диверсификацион мазмуни Саидова М.Ж.	750
148	Bola shaxsining ma'naviy jihatdan shakllanishida ijobiy va salbiy xususiyatlarning o'rmi Sharipova N.R.	756
149	O'zbekistonda golbol sport turini rivojlanish tizimi Sobirova L.B.	759
150	Implementing games to teach speaking skill in efl classes Kuchkarova Y.D., Abduvaliyeva D.O.	763
151	Tehnologiya bilan o'qitish Nematillayev A.G'	768
152	Tabiiy fanlarni o'qitishda o'quvchilarda kognitiv sifatlarni shakllantirish Toyirova M.M.	772
153	Til o'zlashtirish jarayonini testlar orqali baholash Abdullayev Sh.Sh.	777
154	Pedagogning innovatsion faoliyatini takomillashtirish Абдуллаева Н.М., Калдибекова А.С.	780
155	Техника олий таълим муассасаларида хорижий тилларни ўқитиш технологиялари Алимов Н.Н., Абдурасулова Д.Ж.	787
156	Туризмнинг географик хусусиятлари ва экологик жиҳатлари Анварова З.М.	791
157	Bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarida kompetentlik yondashuvini shakllantirish Нушаров Б.Б.	794
158	Эффективные способы обучения английскому произношению Бобокулова Ш.Б.	798
159	Bo'lajak biologiya o'qituvchilarning valeologik kompetentligini takomillashtirish zarurati Отajonova S.R.	802
160	Особенности креативной технологии в развитии творческих способностей студентов высшем образовании Онаркулов К.Э., Юсупова Ф.К., Якубова Ш.Қ.	806
161	Психологические особенности педагогической деятельности, общения и личности преподавателя Игамбердиев Х.Х., Нарбеков Н.Н.	810